

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

راهبردهای ساماندهی پهنه‌های ناکارآمد منطقه ۸ شهر تبریز با استفاده از روش QSPM

اسماعیل نصیری^۱، معصومه پازوکی^۲، ... سمیرا طایفه کربلای آقاسی^۳

۱- دانشیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور تهران-ایران

۲- استادیار گروه جغرافیا، دانشگاه پیام نور تهران-ایران

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری-بهسازی و نوسازی، دانشگاه پیام نور تهران-ایران
samirakarbalayiii@gmail.com

چکیده

توجه به شهرها؛ به عنوان مهم ترین مراکز زیست انسان، امری بنیادی است. از جمله مراکز و بخش‌های ارزشمند شهرها، بافت‌های تاریخی است که نقشی پایه‌ای در حفظ هویت، فرهنگ و میراث تاریخی و جذب گردشگر و سرمایه و در نتیجه، ایجاد سرزندگی و تکاپوی مستمر در شهر دارند. بافت تاریخی شهر، فضایی است برای وجود حیات مدنی که در عرصه‌های ناهمسان تاریخ شکل گرفته و در هم تنیده شده است. این بافت، بخش اصلی شخصیت شهر را تشکیل می‌دهد بنابراین زنده سازی و احیای آن، به گونه‌ای که بتوان نشانه‌های زنده گی را به آن بازگرداند، امری گریزناپذیر است. یکی از مهمترین راه‌های احیای این گونه بافت‌ها ارتقای فضایی کیفیت زندگی در آن‌ها است. پژوهش حاضر با عنوان تحلیل فضایی کیفیت زندگی در پهنه‌های ناکارآمد شهری (منطقه ۸ شهر تبریز) و با هدف بررسی کیفیت زندگی در بافت منطقه ۸ شهر تبریز با رویکرد تحلیل فضایی نگارش یافته است. این تحقیق از نوع کاربردی است، روش تحقیق در این پژوهش از نوع اسنادی-پیمایشی است. نمونه آماری ۲۵۸ نفر شامل ساکنین، کسبه منطقه، دانش آموزان، دانشجویان، کارمندان شهرداری و افرادی که به طور تصادفی در منطقه حضور داشتند و صاحب نظران شهری است. برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک SWOT استفاده شده است و در این راستا برای انتخاب راهبرد برتر از روش QSPM استفاده شده است.

کلمات کلیدی: کیفیت زندگی، پهنه‌های ناکارآمد، برنامه ریزی راهبردهای کمی، تبریز، منطقه ۸

۱- مقدمه

بی شک قرن حاضر را می‌توان نقطه عطفی در گسترش زندگی شهری و توسعه نظام‌های حاکم بر شهرها و تغییرات اساسی در ساختارهای اقتصادی و اجتماعی و فرهنگی دانست. در انتهای قرن گذشته برای اولین بار در تاریخ بشر تعداد شهر نشینان از تعداد روستا نشینان بالا رفته است به طوری که در سال ۲۰۰۰ میلادی بیش از ۳ میلیارد نفر از جمعیت ۶ میلیارد نفری دنیا در نقاط شهری ساکن بوده اند.

افزایش جمعیت شهری که توسعه کالبدی شهرها را در پی داشته است در دهه های اخیر موجب بروز چالش هایی بین نظریه پردازان و همچنین استفاده کنندگان از محیط شهرها شد. این چالش ها عموماً حول مفاهیم و مولفه های موثر بر کیفیت زندگی و به تبع آن کیفیت محیط شهرها هستند. نظریه پردازان مسائل شهری معتقداند توجه صرفاً کمی و تکنیکی به مسائل شهرها به خصوص در ابعاد کالبدی و محیطی شهرها خطاست و تأکید بر جنبه های کیفی نیز بحث انگیز است. کیفیت محیط شهری در توجه توأم به جنبه های کیفی و کمی عناصر شهری و اجزای تشکیل دهنده آنها نهفته است.

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

تا مدت‌های مدیدی حل مشکلات کالبدی و زیست محیطی شهرها تنها از جنبه های فنی و استاندارد سازی مولفه ها و در راستای کمی سازی مورد توجه بود و برنامه ریزی تحت تاثیر مدرنیسم، در قالب طرح های جامع و تفصیلی تاکیدی بیش از حد بر دست یابی به اهداف کالبدی و کارکردی داشت. برای مثال مهم ترین هدف جهت حل مشکلات کالبدی فضاهای شهری در درجه اول روانسازی ترافیک از طریق گسترش خطوط حمل و نقل، دسترسی آسان به نظام سواره، تعریض معابر، نوسازی فضاهای شهری، گسترش کمربندهای سبز و غیره عنوان می‌شد. در این روند برنامه ریزی حتی اگر وضعیت کالبدی بهبود یابد از آنجا که این نوع برنامه ریزی موضوعی و موضعی بوده و بدون توجه به ارزشها، آمال، نگرشها و آرزوهای مردم و ذهنیت خاص آنها طراحی شده اند فاقد ارزشهای کیفی مورد انتظار خواهند بود. مثلا طراحی فضای پیاده کاملا استاندارد بدون در نظر گرفتن ابعاد مردم شناسانه اجتماعی و فرهنگی و اجتماعی و جغرافیایی از اهداف برنامه ریزی جامع به حساب نمی آید. رویکرد صرف شهر سازی به ابعاد کالبدی و کارکردی شهر، بدون توجه به ارزشها و اهداف اجتماعی و اقتصادی مرتب بر آن، فلسفه وجودی شهرها، به عنوان محلی برای زندگی را با تردیدهای جدی مواجه کرد، رویکرد کیفیت زندگی شهری، لزوم تجدید نظر اساسی در اهداف و روشهای برنامه ریزی و چاره اندیشی برای مقابله با این پدیده را به ضرورتی مبرم مبدل ساخته است. در کشورهای در حال توسعه برنامه ریزی سنتی در دستیابی به اهداف اولیه خود یعنی ایجاد رفاه و خدمات عادلانه شهری و بهبود وضعیت زیرساختها برای شهروندان تا حدود زیادی ناموفق عمل کرده است.

وضعیت حاشیه شهرها، وضعیت نامناسب مراکز شهری، وجود بافتهای فرسوده شهری، سیستم ناکارآمد حمل و نقل، ترافیک زیاد، آلودگیهای محیطی و غیره شاهدانی بر این مدعا هستند. در حالی که این کشورها در دستیابی به اهداف اولیه توسعه پایدار با چالشهای جدی روبرو هستند در بسیاری از کشورهای توسعه یافته بیش از سه دهه است که رویکرد کیفیت زندگی شهری به عنوان یکی از مفاهیم جدید توسعه پایدار شهری به طور جدی در برنامه ریزی شهری گنجانده شده است. در این میان وضعیت کالبد و محیط شهرها از اولویت های اصلی هستند.

بافتهای فرسوده، قدیمی، ناکارآمد و تخریب شده شرایط نامناسبی را برای زندگی پدید می‌آورند لذا ساماندهی اوضاع کالبدی به همراه بهبود وضعیت اجتماعی و اقتصادی از ارکان اصلی برنامه ریزی شهری است. در حال حاضر این امر کاملا ثابت گردیده که بهبود شرایط اجتماعی، فرهنگی در درجه نخست به ساماندهی فیزیکی شهرها وابسته است. جامعه سالم و با نشاط اجتماعی بالا، فرهنگ والا، رفتارهای مطلوب، در واقع حاصل عملکرد فضا و کالبد با هویت، زیبا، راحت، امن و سرزنده است. از طرفی دیگر محیط شهری با کیفیت بالا، خود نمایانگر وجوه بالای فرهنگ و سلامتی روان در افراد جامعه است. پارک، شومک کی از جرم شناسان آمریکایی با تحقیقات خود ثابت کردند که در محیط های آلوده و نامرتب اعمال جنایی، به شکل طبیعی وعادی جلوه می‌کنند. برای ارضای بسیاری از نیازها لازم است فضا و کالبدی با ویژگی های خاص مورد استفاده قرار گیرد. مانند احتیاج به فضای دنج و آرام برای استراحت و مطالعه؛ هر گاه فضاهایی که مورد استفاده قرار می‌گیرند از استانداردهای لازم برای میل به اهداف برخوردار نباشند، بروز ناهنجاریهای اجتماعی و روانی مشهود می‌گردد.

در تحولات جدید شهر نشینی و مشکلات ناشی از آنها، مراکز و بافتهای تاریخی و شهرها بیش از سایر نقاط شهری در معرض تاثیرات نامطلوب توسعه شهری قرار گرفته‌اند، چنانچه پیامدهای این موضوع را در سیمای شهرهای تاریخی دنیا و بویژه شهرهای تاریخی ایران به روشنی می‌توان دید تا آنجا که لزوم احیای ارزشهای بافت های تاریخی در مسیر تحولات جدید ناگزیر می‌نماید. کهنگی و قدمت بافتهای یاد شده از یک سو و بهره کشی شدید و بی علاقه ساکنان و مالکان به نوسازی منطقه از سوی دیگر، به فرسودگی و فساد کالبدی، کاهش ارزشهای محله‌ای، افول کیفیتهای فرهنگی، بصری، اجتماعی، اقتصادی و . . . حتی ویرانی بسیاری از بافت ها، تجهیزات و تاسیسات موجود در این بخش از شهرها انجامیده است که در صورت عدم جلوگیری از آن، به مرگ و انهدام بافتهای یاد شده منجر خواهد گردید.

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

بافت‌های تاریخی و سنتی شهرها که می‌توانند به عنوان افتخارات گذشته، احراز هویت ملی و مردمی، ارضای احساسات خاطره برانگیز، حفاظت از افتخارات غیر قابل تکرار و غیره مورد توجه قرار گیرند، به مکان‌های فرسوده‌ای تبدیل شده اند که افت زندگی اجتماعی، متروک و نیمه متروک شدن بناها، وجود مسکن نامناسب و ناامن، نامتناسب بودن شبکه‌های دسترسی، کمبود یا فقدان تأسیسات و تجهیزات شهری و در مجموع، تنزل کالبدی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی و . . . به وضوح مشاهده می‌گردند.

ناهماهنگی و عدم توجه برنامه‌های راهبردی شهری باروند رشد روزافزون جمعیت مشکلات زیادی برای مدیریت شهری به وجود آورده است. پهنه‌های ناکارآمد شهری یکی از معضلات آن است که نتیجه پایین بودن شاخص‌های کیفیت زندگی در بافت و . . . است.

در این پژوهش برای تجزیه و تحلیل داده‌ها از تکنیک SWOT استفاده شده است. در این راستا برای انتخاب راهبرد برتر از روش QSPM استفاده شده است. یافته‌های تحقیق با روش میدانی، مصاحبه و مشاهده به دست آمده است که مسئولین و متخصصین شهری نیز جزء مصاحبه شونده‌گان هستند.

پژوهش فوق محصول نگرش‌ها و نظرات جمعی از شهروندان، کسبه، محصلان و دانشجویان، کارمندان و متخصصین شهری در مقطع زمانی خاص که بیانگر نوع و نحوه نگاه به شهر و توسعه شهری و انگاره‌های شکل دهی و سامان بخشی آن در محدوده امکانات و قابلیت‌ها و البته تنگناها و مشکلات دوره تحقیق است.

با توجه به موارد فوق الذکر و نظر به اینکه برنامه ریزی در هر زمینه مستلزم شناخت صحیح و دقیق آن موضوع می‌باشد و نحوه برنامه ریزی نیز به نحوه تحلیل موضوع بستگی دارد لذا در این پژوهش بافت تاریخی منطقه ۸ شهر تبریز مورد بررسی قرار می‌گیرد تا از قبل آن، برنامه ریزی‌های آتی احتمالی در مورد این بافت بر اساس واقعیت‌های موجود صورت پذیرد. (عباس زاده: ۱۳۸۴: ۴)

این نوشتار در پی آن است که با شناسایی شاخص‌های کیفیت زندگی در پهنه‌های ناکارآمد شهری و اولویت بندی آن‌ها برنامه‌هایی ارائه دهد که با ساماندهی و توانمند سازی اجتماعی، اقتصادی و کالبدی پهنه‌های ناکارآمد شهری کیفیت زندگی را در این مناطق ارتقاء دهد.

۲- محدوده مورد مطالعه:

قلمرو مکانی این پژوهش منطقه ۸ شهر تبریز واقع در بافت قدیمی و تاریخی شهر تبریز است. محدوده مورد مطالعه که در برگیرنده منطقه ۸ شهرداری تبریز می‌باشد به وسعتی در حدود ۶۶۵ هکتار ۴/۷ درصد از سطح مفید شهر را اشغال کرده است. در محدوده مورد مطالعه (منطقه ۸) تعداد ۱۵ محله با اسم‌های زیر وجود دارند که عبارتند از: دمشقیه، بالاحمام، علامه طباطبایی، شهیدبهبشتی، شهید مدرس، امام خمینی (ره)، خاقانی، ارتش جنوبی، مصلی (ارک جدید)، شریعتی جنوبی، شهدا، دانشسرا، بازار، محقق، فردوسی، جمهوری اسلامی، فلسطین (اسلامی: ۱۳۹۴-۱۳۹۵)

۳- روش تحقیق

برنامه ریزی راهبردی به دنبال این است که با تجزیه و تحلیل محیط بیرونی و مشخص کردن منابع، موفقیت انتخاب راهبردهای مناسب و اجرای راهبردها همراه با یکپارچه کردن هرکدام از واحدها و زیرمجموعه‌های موردنظر برنامه ریزی راهبردی و در نهایت ارزیابی از طریق کنترل نتایج در درازمدت، را افزایش دهد.

الف) محیط بیرونی و فرصت‌ها و تهدیدها: مدیریت راهبردی با در نظر گرفتن یک افق زمانی درازمدت عوامل محیط بیرونی را بررسی می‌کند. مقصود از فرصت‌ها و تهدیدات خارجی، رویدادها و روندهای اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، بوم شناسی،

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

محیطی، سیاسی، قانونی، دولتی، فن آوری و رقابتی است که می‌تواند به میزان زیادی به سود یا زیان یک محدوده جغرافیایی یا یک نهاد مدیریتی در آینده باشد. فرصت‌ها و تهدیدها به میزان زیادی خارج از کنترل هستند.

ب) محیط درونی و نقاط قوت و ضعف: نقاط قوت و ضعف داخلی در زمره فعالیت‌های قابل کنترل بوده و ممکن است آن‌ها را به شیوه‌ای بسیار عالی یا بسیار ضعیف انجام دهد. نهادهای مدیریتی می‌کوشند راهبرد هایی را به اجرا درآورند که در نتیجه اجرای آن‌ها نقاط قوت داخلی تقویت شده و ضعف‌های آن برطرف شود.

از آنجا که این پژوهش پیرامون ارتقاء کیفیت زندگی در پهنه‌های ناکارآمد شهری در منطقه ۸ شهر تبریز انجام شده است، روش آن اسنادی-پیمایشی بوده و برای گردآوری اطلاعات این تحقیق، از روش‌های کتابخانه‌ای و اسنادی، روش مشاهده مستقیم و روش‌های میدانی، مصاحبه با کارشناسان و نخبگان شهری و تهیه پرسشنامه در قالب طیف لیکرت، انجام شده است. در این قسمت از تکنیک کوکران برای تعیین حجم نمونه استفاده شد.

پس از انتخاب جامعه نمونه، ماتریس ارزیابی عوامل داخلی (IFE) و عوامل خارجی (EFE) تشکیل داده شد و به منظور تعیین ضریب هر یک از عوامل و تصمیم‌گیری پیرامون عوامل راهبردی با اهمیت بالا و پایین از نظرات گروه طیف لیکرت استفاده شد، تا نتایج حاصل از ماتریس‌ها برای اخذ نمره نهایی به کار گرفته شود.

نتایج نشان دهنده نوع وضعیت بافت نسبت به عوامل داخلی و خارجی است. در مرحله بعد، از طریق ماتریس TOWS و ارزیابی تطبیقی اقدام به ماتریس SWOT در قالب راهبردها ST، WO، SO و WT کرده و سپس با استفاده از ماتریس QSPM اولویت دارترین راهبرد برای ارتقاء کیفیت زندگی منطقه ۸ شهر تبریز استخراج شد. (حسینی و همکاران: ۱۳۹۲: ۸۱ تا ۸۶)

یافته‌ها

شناسایی موضوع‌ها در رویکرد راهبردی جنبه حیاتی دارد. به عبارتی اهداف را بر حسب واقعیت‌های موجود روشن ساخته و در نهایت نتایج و دست آوردها مستند به عینیت می‌کند. در برنامه ریزی راهبردی لازم است برای تدوین راهبردی نهایی، همه عوامل به مثابه بخشی از روند برنامه ریزی راهبردی در چارچوب روش تجزیه و تحلیل SWOT در نظر گرفته شوند. این رویکرد یک ابزار مدیریتی برای تدوین برنامه‌های عملکردی استراتژیک تحلیل و هدایت محیط است. این تکنیک یک ابزار حمایتی برای تصمیم‌گیری است که عموماً برای تحلیل سیستماتیک محیط داخلی و خارجی سازمان یا مسایل شهری استفاده می‌شود و بر این اصل استوار است که هر پدیده در یک محیط رقابتی تحت تأثیر شرایط درونی خود و شرایط محیطی یا بیرونی قرار دارد. شرایط درونی در ارتباط با وضعیت و ماهیت پدیده قرار دارد و از دو جنبه نقاط قوت (S) و نقاط ضعف (W) بررسی می‌شود. شرایط بیرونی یعنی نیروهایی که از سیستم‌های بیرون از پدیده بر آن تأثیر می‌گذارند و از دو جنبه فرصت‌ها (O) و تهدیدها (T) بررسی می‌شوند. همچنین این تکنیک با استفاده از جدول مخصوصی این امکان را می‌دهد که تقسیم بندی منظم و سیستماتیکی از شرایط محیط درونی و بیرونی انجام شده و با تقابل یا همیاری عناصر این جدول، راهبردهای واقع بینانه و مطلوب در راستای حل مسایل شهری فراهم شود.

در مرحله اول به شناسایی عوامل درونی شامل نقاط قوت و ضعف و عوامل بیرونی شامل نقاط فرصت و تهدید پرداخته شد. شناسایی این عوامل توسط نخبگان شهری و صاحب نظران دانشگاهی مرتبط با پهنه‌های ناکارآمد و نویسندگان صورت گرفت. سپس اقدام به تشکیل ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی شد؛ ماتریس ارزیابی عوامل داخلی از فهرست نقاط قوت و ضعف محیط داخلی بافت و ماتریس ارزیابی عوامل خارجی از فهرست نقاط فرصت و تهدید محیط خارجی، تهیه می‌شود. عوامل SWOT و ارزیابی عوامل درونی و بیرونی در جدول ۱ و ۲ ارایه شده است. (همان منبع)

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۴- ارزیابی عوامل درونی^۱

در این گام نقاط قوت و ضعف شناسایی شده، در ستون‌های ماتریس ارزیابی عوامل درونی قرار می‌گیرند. ارزیابی محدوده درونی به منظور تشخیص نقاط ضعف و قوت آن است. نقاط ضعف و قوت جزو فعالیت‌های قابل کنترل بافت هستند که در هر مقطع زمانی به بافت سود یا زیان می‌رسانند. فرآیند ارزیابی عوامل درونی، موازی با فرآیند بررسی عوامل بیرونی است. (همان منبع)

۵- ارزیابی عوامل بیرونی^۲

در این گام فرصت‌ها و تهدیدهای شناسایی شده، در سطرها ماتریس ارزیابی عوامل بیرونی قرار می‌گیرند. این مرحله به تبیین و توصیف محیط بیرونی به منظور مشخص کردن فرصت‌ها و تهدیداتی می‌پردازد که بافت با آن روبه‌رو است. در این رابطه، روندها و رخدادهای اقتصادی، اجتماعی، تکنولوژیکی و مدیریتی همراه با ماهیت و موقعیت گروه‌های مختلف ذی نفع نظیر شهروندان و سایر عوامل درگیر که می‌توانند به میزان زیادی درآینده به محدوده مورد نظر منفعت یا زیان برسانند، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. همچنین به عوامل بیرونی در راستای مشخص کردن فرصت و تهدیدهایی که بافت شهری با آن روبه‌رو تبیین و تحلیل پرداخته می‌شود. (همان منبع)

به طور کلی عوامل بیرونی شامل نیروهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سیاسی و دولتی، نهادی و قانونی و محیطی هستند. ارزیابی‌های انجام شده در این مرحله، در مرحله بعد مورد تحیل قرار می‌گیرند. نتایج حاصل از اولویت بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و همچنین ارزیابی حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی نشان می‌دهد که در گروه نقاط قوت S_{11} و S_7 (با امتیاز نهایی ۰/۱۲۸) مهمترین نقاط قوت در بافت هستند. همچنین W_{13} و W_{14} یعنی کمبود فعالیت‌هایی مانند بیس بال، شطرنج، مطالعه کردن، تمدد اعصاب، تاتر خیابانی یا سایر فعالیت‌های هنری به عنوان مهمترین عوامل ضعف مشخص شدند. (همان منبع)

¹ IFE

² EFE

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

جدول ۱. ماتریس عوامل درونی موردنظر در فرآیند مطالعه SWOT

امتیاز نهایی	نمره	ضریب (نرمال شده)	عوامل درونی
۰/۰۳۵	۱	۰/۰۳۵	S ₁ حضور بیشترین تعداد افراد شاغل در این منطقه
۰/۰۷۸	۳	۰/۰۲۶	S ₂ وجود بازار بزرگ شهر در این منطقه
۰/۰۵۶	۲	۰/۰۲۸	S ₃ دارا بودن درصد قابل توجه بخش تجاری-خدماتی
۰/۰۷۸	۳	۰/۰۲۶	S ₄ عبور رودخانه قوری چای (مهران رود) در این منطقه به عنوان مهمترین نقطه قوت در دفع رواناب‌های سطحی در شهر به شمار می‌رود.
۰/۱۲۴	۴	۰/۰۳۱	S ₅ تنوع و نفوذپذیری فضا که منجر به سرزندگی منطقه است
۰/۰۵۴	۲	۰/۰۲۷	S ₆ وجود کاربری‌های همخوان و مکمل
۰/۱۲۸	۴	۰/۰۳۲	S ₇ بعد از چهارراه آبرسان و خیابان ولیعصر، منطقه ۸ کانون و محور عمده فعالیت هاست
۰/۱۲	۴	۰/۰۳۰	S ₈ وجود نشانه‌های شاخص هویتی در این منطقه (مسجد کبود و میدان ساعت و ... که در تصویر ذهنی مردم نقش دارند)
۰/۰۶۳	۳	۰/۰۲۱	S ₉ وجود خیابان‌های فعالیتی و تفریحی-گردشگری در این منطقه
۰/۰۵۸	۲	۰/۰۲۹	S ₁₀ قدمت تاریخی کاربری‌ها و عملکردهای دیرپا که سبب خاطره انگیزی و ماندگاری اکثر خیابان‌های این منطقه شده است
۰/۱۲۸	۴	۰/۰۳۲	S ₁₁ در این منطقه به راحتی می‌توان به کاربری‌های خدماتی دسترسی داشت
۰/۱۰۴	۴	۰/۰۲۶	S ₁₂ بیشترین میزان ساختمان‌های مرمتی در منطقه ۸ واقع شده است
۰/۱۱۲	۴	۰/۰۲۸	S ₁₃ سبک معماری اکثر بناهای تاریخی واقع در این منطقه آذری و منطبق بر فرهنگ و هویت ساکنان شهر است
۰/۱۰۴	۴	۰/۰۲۶	S ₁₄ مرمت آثار تاریخی توسط میراث فرهنگی
۰/۱۱۶	۴	۰/۰۲۹	S ₁₅ دسترسی راحت و فراوان به حمل و نقل عمومی در این منطقه
۰/۱۱۶	۴	۰/۰۲۹	S ₁₆ توجه زیاد به حفظ طبیعت و جمع آوری زباله در این منطقه
۰/۱۲	۴	۰/۰۳۰	W ₁ اکثر بناهای مسکونی و تجاری محل فرسوده و ناپایدار هستند
۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	W ₂ توپوگرافی خشن در این منطقه
۰/۰۹۶	۳	۰/۰۳۲	W ₃ رعایت نشدن سلسله مراتب شبکه معابر در این منطقه
۰/۱۳۲	۴	۰/۰۳۳	W ₄ افزایش زمان سفر در این منطقه
۰/۱۴۴	۴	۰/۰۳۶	W ₅ افزایش آلودگی هوا و آلودگی صوتی در این منطقه
۰/۱۴	۴	۰/۰۳۵	W ₆ استفاده نکردن بهینه از زیرزمین‌های موجود
۰/۰۶	۲	۰/۰۳۰	W ₇ گرفتگی و پر شدن جوی‌های منطقه
۰/۱۲۴	۴	۰/۰۳۱	W ₈ طراحی نکردن مبلمان و فضای سبز شهری
۰/۰۶۶	۲	۰/۰۳۳	W ₉ تقلید و الگوبرداری صرف جهت بازآفرینی
۰/۱۲	۴	۰/۰۳۰	W ₁₀ میزان دسترسی کم به امکانات فرهنگی
۰/۰۹۶	۳	۰/۰۳۲	W ₁₁ ازدحام اتومبیل‌ها و شلوغی معابر در ساعات خاصی از روز
۰/۱۲۸	۴	۰/۰۳۲	W ₁₂ راه‌های عبور برای افراد معلول یا کهنسال طراحی نشده است
۰/۱۵۲	۴	۰/۰۳۸	W ₁₃ فعالیت‌هایی مانند بیس بال، شطرنج، مطالعه کردن، تمدد اعصاب در منطقه به ندرت وجود دارد
۰/۱۵۲	۴	۰/۰۳۸	W ₁₄ کمبود تاتر خیابانی یا سایر فعالیت‌های هنری در منطقه
۰/۱۴۸	۴	۰/۰۳۷	W ₁₅ از بین رفتن و نابود کردن ارک فتحعلی شاه (مربوط به دوره ایلخانیان) و کتابخانه تربیت و کاروانسراهایی که به هیچ عنوان قابل بازگشت نیستند
۰/۰۵۲	۲	۰/۰۲۶	W ₁₆ وجود وسایل غیرضروری مانند کانکس‌های بلااستفاده، لوازم منزل تخریب شده، مصالح ساختمانی و ... در گوشه و کنار معابر (به خصوص اطراف مسجد کبود)
۳/۲۳		۰/۹۸	مجموع

نقاط قوت

مأخذ: نگارندگان

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

جدول ۲. ماتریس عوامل بیرونی موردنظر در فرآیند مطالعه SWOT

امتیاز نهایی	نمره	ضریب نرمال شده	عوامل بیرونی	
۰/۱۷۶	۴	۰/۰۴۴	O ₁ منطقه ۸ جزء بافت‌های شهری دارای میراث تاریخی و فرهنگی است	نقاط فرصت
۰/۰۴۴	۱	۰/۰۴۴	O ₂ این منطقه در مرکز شهر تبریز قرار دارد	
۰/۱۶۸	۴	۰/۰۴۲	O ₃ وجود خانه‌های قدیمی در منطقه ۸ با معماری زیبای ادوار تاریخی (خانه مشروطیت با معماری زیبای دوره قاجاریه و ...)	
۰/۰۵	۲	۰/۰۲۵	O ₄ بر اساس طرح جامع شهر تبریز بهترین کاشی کاری و معماری اسلامی در ساختمان‌های منطقه از جمله در مسجد کبود به کار رفته است	
۰/۱۷۲	۴	۰/۰۴۳	O ₅ وجود بزرگترین بازار به هم پیوسته و مسقف دنیا در این منطقه (متعلق به دوره قاجاریه)	
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	O ₆ ثبت بازار تبریز از طرف یونسکو به عنوان میراث فرهنگی جهانی	
۰/۰۶۸	۲	۰/۰۳۴	O ₇ وجود طاق‌ها و گنبد‌های مقرنس بی نظیر یا کم نظیر در این بازار	
۰/۱۴۴	۴	۰/۰۳۶	O ₈ قرار گرفتن اکثر فضاهای با قدمت تاریخی و اثر ملی در این منطقه	
۰/۱۷۲	۴	۰/۰۴۳	O ₉ بازآفرینی حمام‌های این منطقه و تبدیل آن به رستوران، کافی شاپ و ...	
۰/۱۶	۴	۰/۰۴۰	O ₁₀ بازآفرینی آثار تاریخی بر اساس نیازهای جمعیت عصر حاضر از قبیل خانه شربت اوغلی (فرهنگسرای تبریز)، خانه قدکی بهنام (دانشکده هنر)، خانه کوزه کنانی (موزه مشروطه) در این منطقه	
۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	O ₁₁ این منطقه پس از منطقه ۲ بیشترین تعداد باسواد را دارد	
۰/۱۵۲	۴	۰/۰۳۸	O ₁₂ اجرای سیاست ایجاد پیاده راهها در این منطقه (خیابان تربیت و ...) باعث ارتقاء کیفیت این محیط شده است	
۰/۱۴۸	۴	۰/۰۳۷	O ₁₃ داشتن حس تعلق فراوان شهروندان به منطقه	
۰/۱۰۲	۳	۰/۰۳۴	T ₁ عبور گسل بزرگ تبریز از شمال محدوده منطقه ۸	نقاط تهدید
۰/۱۰۸	۳	۰/۰۳۶	T ₂ بافت فشرده شهری	
۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	T ₃ خطر بسیار تصادف در این منطقه	
۰/۰۷۶	۲	۰/۰۳۸	T ₄ اختلال در تردد	
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	T ₅ مهاجر پذیر بودن شهر علی الخصوص منطقه ۸	
۰/۱۲	۴	۰/۰۳۰	T ₆ مشکل دفع آب‌های سطحی و ایجاد مانداب یا رواناب به دلیل وجود بیشترین اراضی هموار و کم شیب و فاقد بودن کانال‌ها از دریچه‌های مناسب	
۰/۰۴۲	۲	۰/۰۴۱	T ₇ توجه نکردن به فضای شب با نورپردازی (ارتش جنوبی)	
۰/۱۱۶	۴	۰/۰۲۹	T ₈ طراحی نکردن تأسیسات شهری	
۰/۱۳۲	۴	۰/۰۳۳	T ₉ امکان نداشتن دسترسی سواره در موارد ضروری	
۰/۱۶۴	۴	۰/۰۴۱	T ₁₀ پیش بینی نکردن پارکینگ و بارانداز	
۰/۱۶۴	۴	۰/۰۴۱	T ₁₁ بالا بودن تراکم در منطقه ۸ شهر تبریز به دلیل گرانی زمین	
۰/۱۲۴	۴	۰/۰۳۱	T ₁₂ توجه نکردن و نابود کردن ساختمان‌های مهم و تاریخی شهر در جریان بازآفرینی (ارگ علیشاه، خانه سالار ملی و ...)	
۰/۱۷۲	۴	۰/۰۴۳	T ₁₃ دوچرخه سواری در این منطقه از امنیت جانی برخوردار نمی باشد و مسیر برایش طراحی نشده است	
۰/۱۶	۴	۰/۰۴۰	T ₁₄ با حذف این محدوده از شهر، شهر تا حد زیادی حیات و سرزندگی خود را از دست خواهد داد	
۳/۲۹	-	۰/۹۸	مجموع	

مأخذ: نگارندگان

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

همراه با ماهیت و موقعیت گروه‌های مختلف ذی نفع نظیر شهروندان و سایر عوامل درگیر که می‌توانند به میزان زیادی در آینده به محدوده مورد نظر منفعت یا زیان برسانند، مورد ارزیابی قرار می‌گیرد. همچنین به عوامل بیرونی در راستای مشخص کردن فرصت و تهدیدهایی که بافت شهری با آن روبه رو تبیین و تحلیل پرداخته می‌شود.

به طور کلی عوامل بیرونی شامل نیروهای اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، سیاسی و دولتی، نهادی و قانونی و محیطی هستند. ارزیابی‌های انجام شده در این مرحله، در مرحله بعد مورد تحیل قرار می‌گیرند. نتایج حاصل از اولویت بندی نقاط قوت، ضعف، فرصت ها و تهدیدها و همچنین ارزیابی حاصل از ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی نشان می‌دهد که در گروه نقاط قوت S₁₁S₇ (با امتیاز نهایی ۰/۱۲۸) مهمترین نقاط قوت در بافت هستند. همچنین W₁₃ و W₁₄ یعنی کمبود فعالیت هایی مانند بیس بال، شطرنج، مطالعه کردن، تمدد اعصاب، تاتر خیابانی یا سایر فعالیت‌های هنری به عنوان مهمترین عوامل ضعف مشخص شدند. در زمینه عوامل فرصت‌ها می‌توان به O₁ (یعنی جز بافت‌های شهری دارای میراث تاریخی و فرهنگی بودن بافت) که بالاترین امتیاز نهایی را هم در عوامل فرصت‌ها و هم در مجموع عوامل دارد، اشاره کرد. در آخرین قسمت از جدول ۲ به گروه تهدیدها پرداخته شد که T₁₃ با بالاترین امتیاز در اولویت قرار گرفت. در اینجا به بیان مفاهیم به کار رفته در ماتریس ارزیابی عوامل می‌پردازیم.

ضریب نرمال شده: ضریب (نرمال شده) عامل عددی است که برحسب درجه اثرگذاری بر سیستم بین ۰ تا ۱ است، به طوری که در نهایت مجموع ضرایب عوامل برابر ۱ باشند. در این زمینه برای دقت در انتخاب ضریب ها، از نظرات اعضای طیف لیکرت استفاده شد که این ضریب‌ها برای هر یک از عوامل درونی و بیرونی پس از نرمال کردن آنها از طریق میانگین محاسبه شد که جدول ۲ نتایج آن به نمایش می‌گذارند. ضریب نرمال شده عوامل از طریق رابطه‌های ۱ در هر بخش محاسبه می‌شود.

$$dn_i = \frac{d_i}{\sum_{i=1}^n d_i} \quad (1)$$

n = تعداد موارد،

d_i = فراوانی انتخاب ها،

dn_i = ضریب (نرمال شده) از گروه i

نمره، عددی است بین ۱ تا ۴ که بر حسب اهمیت عامل، به آن اختصاص داده می‌شود. توجه به این نکته در تهیه ماتریس‌های ارزیابی درونی و بیرونی بسیار حائز اهمیت است، که نمره‌ها بر اساس وضع موجود بافت و محیط حاکم بر آن، و ضریب‌ها براساس درجه اهمیت هر یک از عوامل در بافت مورد بررسی، تعیین می‌شوند. امتیاز نهایی هر عامل، از ضرب ضریب هر عامل در رتبه به دست می‌آید. جمع نمره نهایی از ۱ تا ۱/۹۹ نشان دهنده ضعف داخلی است؛ نمره‌ها از ۲ تا ۲/۹۹ نشان دهنده وضعیت متوسط و نمره‌های ۳ تا ۴ بیانگر این است که بافت در وضعیت عالی قرار دارد. با توجه به جداول ۱ و ۲ مجموع امتیاز نهایی برای عوامل درونی و بیرونی به ترتیب ۳/۲۳ و ۳/۲۹ است که نشان می‌دهد بافت در زمینه نقاط قوت به بهره برداری رسیده و با استفاده از فرصت‌ها و موقعیت‌های خود و دوری از ضعف و تهدید در وضعیت عالی قرار دارد که می‌توان با تدوین راهبردهایی منطقه را به وضع عالی تری رساند.

تدوین راهبردهای SWOT

در این مرحله با استفاده از تحلیل تطبیقی و ماتریس‌های ارزیابی عوامل درونی و بیرونی به ارائه انواع راهبردهای ممکن در برنامه ریزی برای ساماندهی بافت پرداخته می‌شود. این راهبردها چهار دسته از جمله SO (راهبردهای تهاجمی)، ST (راهبردهای تنوع)، WO (راهبردهای بازنگری) و WT (راهبردهای تدافعی) را شامل می‌شوند. گزینه‌های راهبردی از بین این

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

چهار دسته انتخاب می‌شوند که پیوند دهنده نقاط قوت، ضعف، فرصت‌ها و تهدیدها و عوامل تحلیل تطبیقی هستند. (همان منبع)

راهبرد SO: این راهبرد، حاکی از مطلوب‌ترین وضعیت و حرکت از هر موقعیت، در ماتریس SWOT، به یک وضعیت ایده‌آل است که به اتکاء آن می‌توان از تمامی نقاط مثبت، مزیت‌ها و شایستگی‌ها برای به حداکثر رساندن موقعیت‌ها و فرصت‌ها استفاده کرد. در قالب این راهبرد می‌توان از نقاط قوت برای بهره‌برداری از فرصت‌های خارجی استفاده کرد و بهره‌گیری از آن را به حداکثر رساند. (همان منبع)

راهبرد ST: در راهبرد ST یا تنوع بخشی که بر نقاط قوت درونی و تهدیدهای بیرونی متمرکز است هدف حداکثر بهره‌مندی از نقاط قوت و مزیت‌های درون بخشی بافت برای مقابله با تنگناها، تهدیدها و آسیب‌زنده‌های خارجی مانند آسیب‌زنده‌های اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی-نهادی و محیطی و به حداقل رسانیدن آنهاست.

راهبرد WO: هدف این استراتژی، کاستن و به حداقل رسانیدن نقاط ضعف و جنبه‌های آسیب‌پذیر و به حداکثر رسانیدن فرصت‌هاست. در واقع به دلیل داشتن ضعف داخلی بافت نتوانسته است از این فرصت‌های بدست آمده بهره‌برداری کند، لذا راهبردهای لازم نظیر استفاده از تکنولوژی‌های جدید و غیره بکار گرفته می‌شود.

راهبرد WT: در این راهبرد ضمن تاکید بر رفع جنبه‌های آسیب‌پذیری ناحیه مطالعه شده، تلاش دارد تا نقاط ضعف، همچنین تهدیدها و تنگنای بیرونی را به حداقل برساند. در این حالت که نگران‌کننده‌ترین وضعیت در برنامه ریزی راهبردی انتخاب شده از طریق مدل SWOT است، نیاز شدیدی به ارزیابی مجدد، اصلاح و تقویت ساختار، عملکرد، اهداف و سیاست‌های راهبردی احساس می‌شود. (همان منبع)

ماتریس برنامه ریزی راهبردهای کمی (QSPM)

در این مطالعه، ماتریس برنامه ریزی راهبردهای کمی برای ارزیابی امکان‌پذیری و پایداری راهکارهای پیشنهادی در مواجهه با شرایط اجتماعی، اقتصادی، مدیریتی-نهادی، عملکردی، محیطی و وضع موجود بافت است؛ و مشخص‌کننده جذابیت نسبی راهبردهایی است که در مرحله تصمیم‌گیری مورد استفاده قرار می‌گیرد.

در این مرحله ابتدا با اولویت بندی راهبردهای قابل قبول به دست آمده در مرحله قبل، راهبردهای نهایی را انتخاب کرده و در صورتی که در این ارزیابی یک راهبرد شرایط درونی و بیرون بهینه برای ساماندهی بافت رانداشته باشد، باید از فهرست راهبردهای قابل اولویت بندی خارج شود.

در این ماتریس، حداقل ۱۰ عامل درونی از نقاط قوت و ضعف و ۱۰ عامل بیرونی از فرصت‌ها، تهدیدهایی که نقشی عمده در موفقیت ساماندهی بافت دارند را در ستون سمت راست و راهبردهای حاصل از ماتریس SWOT را در بالای ستون ماتریس برنامه ریزی استراتژیک کمی قرار داده، سپس به هر یک از عوامل درونی و بیرونی که در موفقیت ساماندهی بافت نقش عمده دارند و در ستون سمت راست ذکر شده ضریب داده می‌شود؛ این ضریب همان ضریبی است که در مرحله ماتریس ارزیابی عوامل درونی و بیرونی بدست آمده بود. سپس از طیف لیکرت خواسته شد تا به هر عامل مرتبط با راهبرد آن، که در سطر بالای ماتریس نوشته شده نمره جذابیت ۱ تا ۴ داده شود. این نمره بیانگر میزان اثربخشی راهبردهای کنونی در نشان دادن واکنش نسبت به عوامل مذکور است. عدد ۴ به معنی واکنش بسیار عالی، ۳ واکنش از حد متوسط به بالا، عدد ۲ واکنش در حد متوسط و عدد ۱ به معنی واکنش ضعیف است. (همان منبع)

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

جدول ۳. ماتریس SWOT و راهبردهای مناسب ارتقاء کیفیت زندگی در منطقه ۸ شهر تبریز

راهبردهای WO	راهبردهای SO
<p>WO₁- با اجرای سیاست ایجاد پیاده راه‌ها در منطقه ۸ تبریز (پیاده راه تربیت) می‌توان از آلودگی هوا و صوتی کاست و باعث ارتقاء کیفیت محیط و افزایش حس تعلق شهروندان به منطقه شد (O₁₂-W₅-O₁₃)</p> <p>WO₂- با توجه به اینکه این منطقه جزء بافت‌های شهری دارای میراث فرهنگی و تاریخی است و بزرگترین بازار سرپوشیده خاورمیانه در این منطقه قرار دارد؛ با رفع کمبود مبلمان و فضای سبز شهری و طراحی راه‌های عبور برای افراد معلول و کهنسال می‌توان منجر به ارتقاء کیفیت محیط شد (O₁-O₅-W₈-W₁₂)</p> <p>WO₃- این منطقه پس از منطقه ۲ بیشترین تعداد افراد باسواد را دارد؛ لذا می‌توان با رفع کمبود امکانات فرهنگی، تأثیر خیابانی یا سایر فعالیت‌های هنری موجب ارتقاء کیفیت زندگی در این بافت شد. (O₁₁-W₁₀-W₁₄)</p> <p>WO₄- با اقدام به بازآفرینی آثار تاریخی بر اساس نیازهای جمعیت عصر حاضر می‌توان مانع نابودی بافت‌های شهری دارای میراث فرهنگی و تاریخی شد (ارگ علیشاه، کتابخانه تربیت و کاروانسراهایی) که از بین رفتند نماد هویتی شهروندان بودند و به هیچ وجه قابل بازگشت نیستند (O₁₀-O₁-W₁₅-O₁₃)</p>	<p>SO₁- بازار بزرگ به دلیل مرکزیت، دارا بودن درصد قابل توجه بخش تجاری-خدماتی و وجود کاربری‌های همخوان و مکمل می‌تواند به عنوان اصلی‌ترین کانون و محور فعالیت‌ها تبدیل شود (S₂-S₃-S₄-S₆-S₇-O₂)</p> <p>SO₂- تنوع و نفوذپذیری فضا و وجود بزرگترین بازار مسقف دنیا در این منطقه و ثبت آن از طرف یونسکو با طاق‌ها و گنبد‌های مقرنس بی نظیر منجر به سرزندگی منطقه و ارتقای کیفیت است (S₂-S₅-O₅-O₆-O₇)</p> <p>SO₃- وجود نشانه‌های شاخص هویتی، قدمت تاریخی کاربری‌ها و عملکردهای دیرپا و سبک معماری اکثر بناهای تاریخی واقع در این منطقه که آذری و منطبق بر فرهنگ و هویت ساکنان شهر است و بازآفرینی آن‌ها موجب برانگیختن حس تعلق فراوان شهروندان به این منطقه است. (S₈-S₁₀-S₁₃-O₁₃)</p> <p>SO₄- مرمت آثار تاریخی توسط میراث فرهنگی به دلیل قرار گرفتن اکثر فضاهای با قدمت تاریخی و اثر ملی در این منطقه و بازآفرینی آثار تاریخی بر اساس نیازهای جمعیت عصر حاضر (بازآفرینی حمام‌های این منطقه به رستوران، کافی شاپ و ...) (S₁₄-O₈-O₉-O₁₀)</p> <p>SO₅- دسترسی راحت و فراوان به حمل و نقل عمومی و توجه زیاد به حفظ طبیعت و جمع آوری زباله به دلیل مرکزیت این منطقه در شهر (S₁₅-S₁₆-O₂)</p>
راهبردهای WT	راهبردهای ST
<p>WT₁- ناپایداری و فرسودگی بناها، بافت فشرده شهری، بالا بودن تراکم و عبور گسل بزرگ تبریز ضرورت بازآفرینی در منطقه را افزایش می‌دهد (W₁-T₂-T₁₁-T₁)</p> <p>WT₂- رعایت نشدن سلسله مراتب شبکه معابر، ازدحام اتومبیل‌ها و شلوغی معابر، طراحی نشدن مسیر دوچرخه سواری سبب لزوم رسیدگی به معابر و افزایش امنیت را ملزم می‌کند. (W₃-W₁₁-T₁₃)</p> <p>WT₃- با استفاده بهینه از زیرزمین‌های موجود به عنوان پارکینگ و حذف وسایل غیرضروری در گوشه کنار معابر می‌توان از ازدحام اتومبیل‌ها و شلوغی معابر کاست. (W₆-T₁₀-W₁₆-W₁₁)</p> <p>WT₄- بازآفرینی ساختمان‌های تاریخی و مهم شهر باید به صورت منحصر به فرد باشد (نه تقلید و الگوبرداری صرف) و شرایطی برای فعالیت‌هایی مانند بیس بال، شطرنج، مطالعه کردن و تمدد اعصاب در منطقه فراهم شود. (T₁₂-W₉-W₁₃)</p>	<p>ST₁- بازسازی بازار و مرمت آثار تاریخی برای رفع خطر عبور گسل بزرگ تبریز از شمال این منطقه (S₂-S₁₄-T₁)</p> <p>ST₂- طراحی کردن تأسیسات شهری، پیش بینی پارکینگ و بارانداز و استفاده از رودخانه مهران رود برای دفع رواناب‌های سطحی به ارتقاء کیفیت منطقه می‌انجامد. (T₈-T₁₀-S₄)</p> <p>ST₃- با رفع اختلال در تردد و نورپردازی مناسب در شب می‌توان مانع خطر تصادف در این منطقه و ارتقای کیفیت خیابانهای فعالیتی و تفریحی-گردشگری و تاریخی در این منطقه شد (T₄-T₇-T₃-S₉)</p> <p>ST₄- به دلیل قدمت تاریخی کاربری‌ها و عملکردهای دیرپا، وجود نشانه‌های شاخص هویتی و ... با حذف این محدوده از شهر، شهر تا حد زیادی حیات و سرزندگی خود را از دست خواهد داد (S₁₀-S₈-T₁₄)</p>

مأخذ: نگارندگان

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

چنانچه عاملی هیچ نقش مهمی در موفقیت راهبردها نداشته باشد به این عامل نمره‌ای داده نمی‌شود. پس از تعیین نمره جذابیت، نمره‌های تعیین شده در ضریب عامل مربوطه ضرب تا جمع امتیاز جذابیت بدست آید. سپس جمع امتیازهای جذابیت هر ستون جمع زده می‌شود و راهبردها که بیشترین امتیاز را به خود کسب کند در اولویت قرار خواهد گرفت، این جمع امتیازها نشان دهنده جذابیت نسبی هر یک از راهبردهاست که تنها با توجه به اثر عوامل درونی و بیرونی مربوطه بدست می‌آید. در این ماتریس صرف نظر از تعداد عواملی که موجب فرصت یا تهدید می‌شوند هیچ گاه جمع نهایی امتیاز جذابیت راهبرد مطرح شده به بیش از ۴ و کمتر از ۱ نمی‌رسد. اگر امتیاز جذابیت به ۴ نزدیک تر باشد بدین معنی است که راهبردهای در نظر گرفته برای ساماندهی بافت فرسوده (پهنه‌های ناکارآمد) بسیار عالی بوده است و اگر به یک نزدیک تر باشد به معنی ضعف راهبردهای در نظر گرفته برای آن است. نتایج حاصل از ماتریس برای اولویت بندی راهبردها در جدول ۴ نشان داده شده است. در اینجا می‌توان راهبردها را بر مبنای اولویت و با توجه به یک بازه زمانی قابل تعریف، برای ارتقای کیفیت پهنه‌های ناکارآمد منطقه ۸ شهر تبریز به سه دسته تقسیم بندی کرد و راهبردها را با توجه به تقدم اولویتش به اجرا درآورد، که به طبع تقدم آنها جهت تسریع در مرتفع کردن مسایل ومشکلات بافت موثر واقع خواهد شد. (همان منبع)

اولویت اول: $SO_1, SO_4, WT_2, WO_2, WO_4$

اولویت دوم: $ST_2, SO_3, WT_1, WT_3, ST_4$

اولویت سوم: $ST_1, SO_5, WO_3, WT_4, WO_1, SO_2, ST_3$

ماتریس برنامه ریزی راهبردهای کمی همیشه نیازمند یک قضاوت همراه با بصیرت است و فرض بر این است که مدیران در این خصوص آگاهی و خبرگی لازم را دارا هستند. میزان ونمره جذابیت هر چند بر مبنای اطلاعات هدف گذاری شده است، ولی باز نیازمند تصمیم همراه با قضاوت است. بحث ومذاکره جمعی نخبگان شهری و صاحب نظران دانشگاهی در حین فرموله کردن راهبردها به همراه تشکیل ماتریس برنامه ریزی راهبردهای کمی (QSPM) سبب توسعه و پیشرفت تصمیم‌های راهبردی می‌شود. همچنین کیفیت نتایج حاصله از ماتریس برنامه ریزی راهبردهای کمی چون بر مبنای اطلاعات مرحله اول ودوم شکل گرفته، منوط به کیفیت مراحل مذکور است. (همان منبع)

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

جدول ۴. ماتریس برنامه ریزی راهبردهای کمی QSPM

W ₀₄		W ₀₃		W ₀₂		W ₀₁		راهبرد	
جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	ضریب	عوامل
۰/۱۷۶	۴	۰	۰	۰/۱۷۶	۴	۰/۰۴۴	۱	۰/۰۴۴	O ₁
۰/۰۴۴	۱	۰	۰	۰/۰۸۸	۲	۰/۰۸۸	۲	۰/۰۴۴	O ₂
۰/۱۲۶	۳	۰	۰	۰/۱۲۶	۳	۰	۰	۰/۰۴۲	O ₃
۰/۰۲۵	۱	۰	۰	۰/۰۲۵	۱	۰	۰	۰/۰۲۵	O ₄
۰/۰۴۳	۱	۰	۰	۰/۱۷۲	۴	۰/۰۴۳	۱	۰/۰۴۳	O ₅
۰/۰۷۸	۲	۰	۰	۰/۱۱۷	۳	۰	۰	۰/۰۳۹	O ₆
۰/۰۶۸	۲	۰	۰	۰/۰۶۸	۲	۰	۰	۰/۰۳۴	O ₇
۰/۱۴۴	۴	۰/۰۷۲	۲	۰/۱۴۴	۴	۰/۰۷۲	۲	۰/۰۳۶	O ₈
۰/۱۷۲	۴	۰/۱۲۹	۳	۰/۰۴۳	۱	۰/۱۲۹	۳	۰/۰۴۳	O ₉
۰/۱۶	۴	۰/۰۴۰	۱	۰/۰۴۰	۱	۰/۰۸	۲	۰/۰۴۰	O ₁₀
۰	۰	۰/۱۲۸	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۲	O ₁₁
۰/۰۳۸	۱	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲	۴	۰/۰۳۸	O ₁₂
۰/۱۱۱	۳	۰/۱۱۱	۳	۰/۱۱۱	۳	۰/۱۴۸	۴	۰/۰۳۷	O ₁₃
۰/۰۹	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۰	W ₁
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۲	W ₂
۰/۰۳۲	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	W ₃
۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۳	۱	۰	۰	۰/۰۳۳	W ₄
۰	۰	۰	۰	۰/۱۰۸	۳	۰/۱۴۴	۴	۰/۰۳۶	W ₅
۰	۰	۰/۱۰۵	۳	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۵	W ₆
۰	۰	۰/۰۳۰	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۰	W ₇
۰	۰	۰/۰۳۱	۱	۰/۱۲۴	۴	۰	۰	۰/۰۳۱	W ₈
۰/۱۳۲	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۳	W ₉
۰/۰۹	۳	۰/۱۲	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۰	W ₁₀
۰	۰	۰	۰	۰/۰۶۴	۲	۰/۰۹۶	۳	۰/۰۳۲	W ₁₁
۰/۰۳۲	۱	۰	۰	۰/۱۲۸	۴	۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	W ₁₂
۰/۰۷۶	۲	۰/۰۷۶	۲	۰/۱۱۴	۳	۰	۰	۰/۰۳۸	W ₁₃
۰/۰۷۶	۲	۰/۱۵۲	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۸	W ₁₄
۰/۱۴۸	۴	۰	۰	۰/۱۱۱	۳	۰	۰	۰/۰۳۷	W ₁₅
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۶	۱	۰/۰۲۶	W ₁₆
۱/۸۶	-	۱	-	۱/۸۶	-	۱/۱۵	-	مجموع	

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

ST ₄		ST ₃		ST ₂		ST ₁		راهبرد	
جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	ضریب	عوامل
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۵	S ₁
۰/۰۷۸	۳	۰/۰۷۸	۳	۰/۰۵۲	۲	۰/۱۰۴	۴	۰/۰۲۶	S ₂
۰/۰۸۴	۳	۰/۰۲۸	۱	۰/۰۲۸	۱	۰/۰۵۶	۲	۰/۰۲۸	S ₃
۰	۰	۰	۰	۰/۱۰۴	۴	۰	۰	۰/۰۲۶	S ₄
۰/۰۹۳	۳	۰/۰۶۲	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۱	S ₅
۰/۰۸۱	۳	۰/۰۲۷	۱	۰/۰۵۴	۲	۰/۰۲۷	۱	۰/۰۲۷	S ₆
۰/۰۹۶	۳	۰/۰۹۶	۳	۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	S ₇
۰/۰۹	۳	۰/۰۶	۲	۰	۰	۰/۰۳۰	۱	۰/۰۳۰	S ₈
۰/۰۶۳	۳	۰/۰۸۴	۴	۰/۰۶۳	۳	۰	۰	۰/۰۲۱	S ₉
۰/۱۱۶	۴	۰/۰۲۹	۱	۰/۰۲۹	۱	۰/۰۵۸	۲	۰/۰۲۹	S ₁₀
۰/۰۶۴	۲	۰/۰۹۶	۳	۰	۰	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	S ₁₁
۰/۰۵۲	۲	۰/۰۲۶	۱	۰/۰۲۶	۱	۰/۰۵۲	۲	۰/۰۲۶	S ₁₂
۰/۰۸۴	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۸	S ₁₃
۰/۰۵۲	۲	۰/۰۲۶	۱	۰	۰	۰/۰۷۸	۳	۰/۰۲۶	S ₁₄
۰/۰۲۹	۱	۰/۰۵۸	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۹	S ₁₅
۰/۰۲۹	۱	۰/۰۲۹	۱	۰/۰۵۸	۲	۰	۰	۰/۰۲۹	S ₁₆
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۳۶	۴	۰/۰۳۴	T ₁
۰	۰	۰	۰	۰/۰۷۲	۲	۰/۱۰۸	۳	۰/۰۳۶	T ₂
۰	۰	۰/۱۲۸	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۲	T ₃
۰	۰	۰/۱۵۲	۴	۰/۰۷۶	۲	۰	۰	۰/۰۳۸	T ₄
۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱	۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	T ₅
۰	۰	۰	۰	۰/۱۲	۴	۰	۰	۰/۰۳۰	T ₆
۰	۰	۰/۰۸۴	۴	۰/۰۲۱	۱	۰	۰	۰/۰۲۱	T ₇
۰	۰	۰/۰۵۸	۲	۰/۱۱۶	۴	۰	۰	۰/۰۲۹	T ₈
۰	۰	۰/۰۹۹	۳	۰/۰۹۹	۳	۰	۰	۰/۰۳۳	T ₉
۰	۰	۰	۰	۰/۱۶۴	۴	۰	۰	۰/۰۴۱	T ₁₀
۰/۱۲۳	۳	۰	۰	۰/۰۸۲	۲	۰/۱۲۳	۳	۰/۰۴۱	T ₁₁
۰/۰۹۳	۳	۰/۰۳۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۱	T ₁₂
۰	۰	۰/۰۸۶	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۴۳	T ₁₃
۰/۱۶	۴	۰	۰	۰/۰۴۰	۱	۰/۰۴۰	۱	۰/۰۴۰	T ₁₄
۱/۵۰	-	۱/۳۷	-	۱/۳۸	-	۰/۹۱۵	-	مجموع	

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

SO ₅		SO ₄		SO ₃		SO ₂		SO ₁		راهبرد	
جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	ضریب	عوامل
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۵	۱	۰/035	S ₁
۰/۰۵۲	۲	۰/۰۷۸	۳	۰/۰۵۲	۲	۰/۱۰۴	۴	۰/۱۰۴	۴	۰/۰۲۶	S ₂
۰/۰۸۴	۳	۰	۰	۰/۰۲۸	۱	۰/۰۸۴	۳	۰/۱۱۲	۴	۰/۰۲۸	S ₃
۰/۰۲۶	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۶	S ₄
۰	۰	۰/۰۳۱	۱	۰/۰۳۱	۱	۰/۱۲۴	۴	۰/۰۶۲	۲	۰/۰۳۱	S ₅
۰/۰۲۷	۱	۰	۰	۰/۰۵۴	۲	۰/۰۲۷	۱	۰/۱۰۸	۴	۰/۰۲۷	S ₆
۰/۰۶۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۲	۱	۰/۱۲۸	۴	۰/۰۳۲	S ₇
۰/۰۳۰	۱	۰/۰۶	۲	۰/۱۲	۴	۰/۰۹	۳	۰	۰	۰/۰۳۰	S ₈
۰/۰۲۱	۱	۰	۰	۰/۰۲۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۱	S ₉
۰/۰۲۹	۱	۰/۰۲۹	۱	۰/۱۱۶	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۹	S ₁₀
۰/۰۹۶	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۶۴	۲	۰/۰۳۲	S ₁₁
۰	۰	۰/۰۷۸	۳	۰/۰۲۶	۱	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۶	S ₁₂
۰	۰	۰/۰۲۸	۱	۰/۱۱۲	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۸	S ₁₃
۰	۰	۰/۱۰۴	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۶	S ₁₄
۰/۱۱۶	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۹	۱	۰/۰۲۹	S ₁₅
۰/۱۱۶	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۹	S ₁₆
۰/۰۴۴	۱	۰/۱۳۲	۳	۰/۰۴۴	۱	۰/۰۸۸	۲	۰/۰۴۴	۱	۰/۰۴۴	۰ _۱
۰/۱۷۶	۴	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۷۶	۴	۰/۰۴۴	۰ _۲
۰	۰	۰/۱۲۶	۳	۰/۰۸۴	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۴۲	۰ _۳
۰	۰	۰/۰۲۵	۱	۰/۰۷۵	۳	۰/۰۵	۲	۰	۰	۰/۰۲۵	۰ _۴
۰	۰	۰/۱۲۹	۳	۰/۰۴۳	۱	۰/۱۷۲	۴	۰/۱۲۹	۳	۰/۰۴۳	۰ _۵
۰	۰	۰/۱۱۷	۳	۰	۰	۰/۱۵۶	۴	۰/۱۱۷	۳	۰/۰۳۹	۰ _۶
۰	۰	۰/۰۳۴	۱	۰/۱۰۲	۳	۰/۱۳۶	۴	۰/۰۳۴	۱	۰/۰۳۴	۰ _۷
۰/۰۳۶	۱	۰/۱۴۴	۴	۰/۱۰۸	۳	۰/۰۲۶	۱	۰/۰۳۶	۱	۰/۰۳۶	۰ _۸
۰	۰	۰/۱۷۲	۴	۰/۱۲۹	۳	۰	۰	۰/۰۸۶	۲	۰/۰۴۳	۰ _۹
۰	۰	۰/۱۶	۴	۰/۱۲	۳	۰	۰	۰/۱۲	۳	۰/۰۴۰	۰ _{۱۰}
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۲	۰ _{۱۱}
۰	۰	۰/۰۷۶	۲	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۳۸	۰ _{۱۲}
۰/۰۷۴	۲	۰/۰۳۷	۱	۰/۱۴۸	۴	۰/۰۷۴	۲	۰/۱۱۱	۳	۰/۰۳۷	۰ _{۱۳}
۰/۹۹۱	-	۱/۵۶	-	۱/۴۱	-	۱/۱۷	-	۱/۵۳	-	مجموع	

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

WT ₄		WT ₃		WT ₂		WT ₁		راهبرد	
جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	جمع امتیاز جذابیت	نمره جذابیت	ضریب	عوامل
۰/۰۹	۳	۰	۰	۰	۰	۰/۱۲	۴	۰/۰۳۰	W ₁
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	W ₂
۰	۰	۰/۰۳۲	۱	۰/۱۲۸	۴	۰	۰	۰/۰۳۲	W ₃
۰	۰	۰/۰۹۹	۳	۰/۰۹۹	۳	۰/۰۶۶	۲	۰/۰۳۳	W ₄
۰/۰۳۶	۱	۰/۱۰۸	۳	۰/۱۰۸	۳	۰/۰۷۲	۲	۰/۰۳۶	W ₅
۰	۰	۰/۱۴	۴	۰/۰۳۵	۱	۰/۰۷	۲	۰/۰۳۵	W ₆
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۰	W ₇
۰/۰۹۳	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۱	W ₈
۰/۱۳۲	۴	۰/۰۳۳	۱	۰/۰۶۶	۲	۰	۰	۰/۰۳۳	W ₉
۰/۰۹	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۰	W ₁₀
۰	۰	۰/۱۲۸	۴	۰/۱۲۸	۴	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	W ₁₁
۰	۰	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	W ₁₂
۰/۱۵۲	۴	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۳۸	W ₁₃
۰/۰۷۶	۲	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۷۶	۲	۰/۰۳۸	W ₁₄
۰/۱۱۱	۳	۰	۰	۰	۰	۰/۰۷۴	۲	۰/۰۳۷	W ₁₅
۰	۰	۰/۱۰۴	۴	۰/۰۷۸	۳	۰/۰۷۸	۳	۰/۰۲۶	W ₁₆
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۱۳۶	۴	۰/۰۳۴	T ₁
۰/۰۳۶	۱	۰/۱۰۸	۳	۰/۰۷۲	۲	۰/۱۴۴	۴	۰/۰۳۶	T ₂
۰	۰	۰/۰۹۶	۳	۰/۰۹۶	۳	۰/۰۳۲	۱	۰/۰۳۲	T ₃
۰/۰۳۸	۱	۰/۱۱۴	۳	۰/۱۱۴	۳	۰/۰۳۸	۱	۰/۰۳۸	T ₄
۰	۰	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۳۹	۱	۰/۰۷۸	۲	۰/۰۳۹	T ₅
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۳۰	T ₆
۰/۰۲۱	۱	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۱	T ₇
۰/۰۸۷	۳	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۲۹	T ₈
۰	۰	۰/۰۹۹	۳	۰/۰۹۹	۳	۰/۰۶۶	۲	۰/۰۳۳	T ₉
۰	۰	۰/۱۶۴	۴	۰/۱۲۳	۳	۰	۰	۰/۰۴۱	T ₁₀
۰/۰۴۱	۱	۰	۰	۰/۰۴۱	۱	۰/۱۶۴	۴	۰/۰۴۱	T ₁₁
۰/۱۲۴	۴	۰	۰	۰	۰	۰/۰۶۲	۲	۰/۰۳۱	T ₁₂
۰	۰	۰/۰۸۶	۲	۰/۱۷۲	۴	۰/۰۴۳	۱	۰/۰۴۳	T ₁₃
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰/۰۴۰	T ₁₄
۱/۱۲	-	۱/۴۵	-	۱/۵۸	-	۱/۴۵	-		مجموع

مأخذ: نگارندگان

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

نتیجه گیری

در پژوهش حاضر سعی شده است با رویکرد راهبردی و استفاده از تکنیک SWOT اقدام به تحلیل نقاط قوت و ضعف، فرصت‌ها و تهدیدات در منطقه ۸ شهر تبریز پرداخت در این راستا برای انتخاب راهبرد برتر از ماتریس برنامه ریزی راهبردی کمی (روش QSPM) استفاده شده است تا با توجه به وضع موجود به تدوین راهبردهایی واقع بینانه و آینده نگر جهت ارتقا کیفیت زندگی در منطقه ۸ شهر تبریز ارائه گردد. نتیجه نهایی حاصل از این ماتریس دو راهبرد تهاجمی (SO_1 و SO_4) با SO_1 بازار بزرگ به دلیل مرکزیت، دارا بودن درصد قابل توجه بخش تجاری-خدماتی و وجود کاربریهای همخوان و مکمل می‌تواند به عنوان اصلی ترین کانون و محور فعالیت‌ها تبدیل شود (SO_4 مرمت آثار تاریخی توسط میراث فرهنگی به دلیل قرار گرفتن اکثر فضاهای با قدمت تاریخی و اثر ملی در این منطقه و بازآفرینی آثار تاریخی بر اساس نیازهای جمعیت عصر حاضر (بازآفرینی حمام‌های این منطقه به رستوران، کافی شاپ، و...)). یک راهبرد تدافعی (WT_2) رعایت نشدن سلسله مراتب شبکه معابر، ازدحام اتومبیل‌ها و شلوغی معابر، طراحی نشدن مسیر دوچرخه سواری سبب لزوم رسیدگی به معابر و افزایش امنیت رانندگی می‌کند و دو راهبرد بازنگری (WO_2 و WO_4) (با توجه به اینکه این منطقه جز بافت‌های شهری دارای میراث فرهنگی و تاریخی است و بزرگترین بازار سرپوشیده خاورمیانه در این منطقه قرار دارد) با رفع کمبود مبلمان و فضای سبز شهری و طراحی راه‌های عبور برای افراد معلول و کهنسال می‌توان منجر به ارتقاء کیفیت محیط شد. (WO_4 با اقدام به بازآفرینی آثار تاریخی بر اساس نیازهای جمعیت عصر حاضر می‌توان مانع نابودی بافت‌های شهری دارای میراث فرهنگی و تاریخی شد (ارگ علیشاه، کتابخانه تربیت و کاروانسراهایی که از بین رفتند نماد هویتی شهروندان بودند و به هیچ وجه قابل بازگشت نیستند) را به عنوان اولویت دارترین راهبردها مشخص کرد. عوامل تهاجمی نشان می‌دهد که بازار بزرگ می‌تواند به عنوان اصلی ترین کانون و محور فعالیت‌ها تبدیل شود. همچنین بازآفرینی باید بر اساس نیازهای جمعیت عصر حاضر باشد.

با توجه به اینکه جمع نمره نهایی $3/23$ و $3/29$ (بین ۳ تا ۴) است بیانگر این است که بافت در وضعیت عالی قرار دارد. از جمله نتایجی که با استفاده از نرم افزار SPSS از این پژوهش استخراج گردید به شرح زیر است:

۱) میزان کیفیت زندگی در منطقه ۸ شهر تبریز به طور معنی داری بالاتر از حد متوسط می‌باشد. میزان شاخص‌های دسترسی و ارتباطات، کیفیت محیط اجتماعی، امنیت اجتماعی، کارکرد اقتصادی و خدماتی، خوانایی بافت شهر، احساس تعلق به محیط زندگی، حیات و سرزندگی محیط در منطقه ۸ شهر تبریز به طور معنی داری بالاتر از حد متوسط می‌باشد.

مراجع

۱. آقا صفری، عارف؛ حاتمی نژاد، حسین؛ پور احمد، احمد؛ رهنمایی، محمد تقی؛ منصور، امیر؛ کلانتری خلیل آباد، حسین؛ بررسی نوسازی و بهسازی بافت فرسوده محله شهید خوب بخت (تهران).
۲. اسدی، علی؛ موحد، علی؛ احمدی، سجاد؛ لرستانی، اکبر؛ ارزیابی و تحلیل کیفیت زندگی در محله‌های بافت فرسوده شهر کوه دشت؛ پژوهش‌های جغرافیای برنامه ریزی شهری؛ دوره ۲؛ شماره ۲؛ تابستان ۱۳۹۳؛ ص ۹-۳.
۳. اسلامی، مهدی؛ بررسی شاخص‌های شهروند الکترونیک در کلانشهر تبریز با مدل CSPP، مناطق ۱ و ۸ شهر تبریز، ۱۳۹۴-۱۳۹۵، ص ۸۹، ۹۰، ۹۳، ۹۴، ۹۶.
۴. برزگر، حامد؛ سنجش میزان کیفیت زندگی در بافت‌های فرسوده و ارائه راهبردهایی جهت ارتقاء آن؛ بافت فرسوده حاشیه‌ای محله امام حسین (ع)، ۱۳۹۳.
۵. حبیبی، کیومرث، پوراحمد، احمد، مشکینی، ابوالفضل، بهسازی و نوسازی بافت‌های کهن شهری، انتشارات دانشگاه کردستان، ۱۳۹۱، چ سوم، ص ۲۷۶، ۸۱، ۸۰، ۶۸، ۶۷، ۶۱، ۱۹.

چهارمین کنفرانس ملی شهرسازی، معماری، عمران و محیط زیست

۶. حسین پور، هاله؛ داداش پور، هاشم؛ رفیعیان، مجتبی؛ باززنده سازی و افزایش کیفیت زندگی در مراکز شهری با رویکرد BID؛ مرکز شهر ارومیه؛ مدیریت شهری؛ شماره ۲۸؛ پاییز و زمستان ۱۳۹۰؛ ص ۴۹ و ۵۱.
۷. حسینی، علی؛ پوراحمد، احمد؛ حاتمی نژاد، حسین؛ رضایی نیا، حسن؛ راهبردهای ساماندهی بافت فرسوده محله قیطره با استفاده از روش QSPM؛ فصلنامه علمی-پژوهشی باغ نظر؛ شماره ۲۴؛ سال دهم؛ بهار ۱۳۹۲؛ ص ۲.
۸. حناچی، پیروز؛ پورسراجیان، محمود؛ احیای بافت شهری تاریخی (با رویکرد مشارکت)، انتشارات دانشگاه تهران موسسه پژوهشی فرهنگ و هنر، ۱۳۹۳، چ دوم، ص ۸۰، ۷۸، ۱۱.
۹. خادمی، امیرحسین؛ جوکار سرهنگی، عیسی؛ ارزیابی کیفیت زندگی شهری؛ بافت فرسوده شهر آمل؛ ۱۳۹۲؛ ص ۷، ۶، ۴.
۱۰. رحمانی، محمد؛ رحمانی، امیر؛ زارعیان جهرمی، شهیدیه؛ سنجش میزان رضایتمندی ساکنان بافت‌های تاریخی از شاخص‌های کیفیت زندگی؛ محله حاجی شهر همدان؛ فصلنامه مطالعات برنامه ریزی شهری؛ سال دوم؛ شماره ششم؛ تابستان ۱۳۹۳؛ ص ۱۶ و ۴.
۱۱. زنگی آبادی، علی؛ غلامی، یونس؛ موسوی، سیدعلی؛ بررسی رویکرد بازآفرینی شهری با استفاده از مدل SWOT، بافت مرکزی شهر مشهد، فصلنامه علمی-پژوهشی انجمن جغرافیای ایران، سال نهم، شماره ۳۰، پاییز ۱۳۹۰، ص ۵ و ۶.
۱۲. زیویار، پروانه؛ درودی، محمدرضا؛ رمضان پور سبحانی، اعظم؛ کیفیت زندگی در محیط سکونت فرسوده، محله قیام؛ منطقه ۱۲ شهر تهران؛ فصلنامه علمی-پژوهشی رفاه اجتماعی؛ سال چهاردهم؛ شماره ۵۴؛ ص ۹.
۱۳. سازمان مدیریت و برنامه ریزی آذربایجان شرقی؛ طرح توسعه شهرستان تبریز؛ چاپ اول؛ ۱۳۸۵؛ ص ۱.
۱۴. عباس‌زاده، آناهیتا؛ بررسی کیفیت زندگی شهری در بافت کهن شهری با تاکید بر شاخص‌های کالبدی و محیطی، شهر ساری، زمستان ۱۳۸۹؛ ص ۴، ۲۰، ۳۸.
15. Carey Curtis (2008) Planning for sustainable accessibility: The implementation, Curtin University of Technology, WA, Australia, 112-11 challenge.
16. W. Marans, R. Oktay, D. (2010) OVERALL QUALITY OF URBAN LIFE AND NEIGHBORHOOD SATISFACTION: A Household Survey in the Walled City of Famagusta, Open house international Vol 35, No. 3, September, pp 27-36.
17. Wikipedia, (<http://en.wikipedia.org/wiki/Quality-of-life>), 4 June 2012.